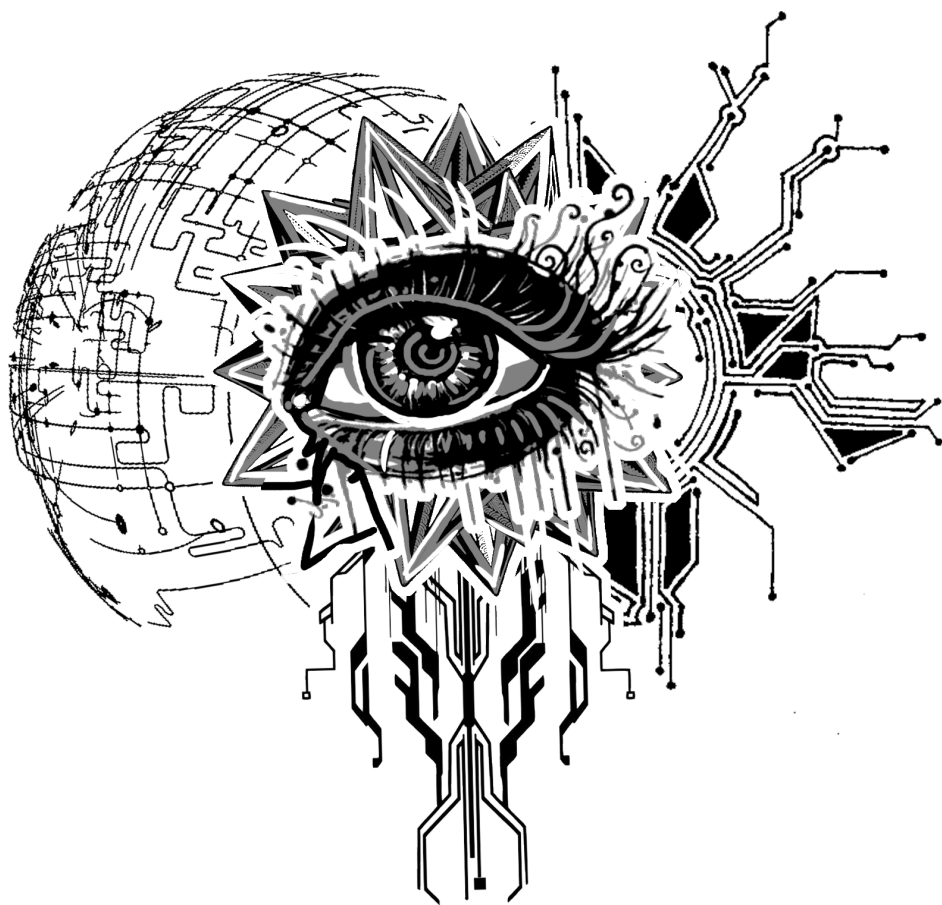

Чарльз Стросс

АЧЕЛЕРАНДО

Для Фйора¹ із любов'ю

Подяки

На цю книгу в мене пішло п'ять років — що є особистим рекордом, — але вона б ніколи не з'явилася, якби не підтримка і допомога цілої ватаги товаришів та кількох дружніх редакторів. Поміж багатьох людей², хто читав ранні чернетки і висловлював щодо них свою думку, Ендрю Дж. Вілсон, Стеф Пірсон, Гев Інліс, Ендрю Ферґюсон, Джек Дейтон, Джейн Мак-Кай, Ганну Райяніємі, Мартін Пейдж, Стівен Крістіан, Саймон Біссон, Пол Фрейзер, Дейв Клементс, Кен Мак-Лауд, Дем'єн Бродерік, Деймон Сікор, Корі Докторов, Еммет О'Брайєн, Ендрю Дакер, Воррен Елліс і Пітер Голло. (Якщо вас нема у списку, то вже пробачте моїй забудькуватості — я саме повід'єднував нейронні протези.)

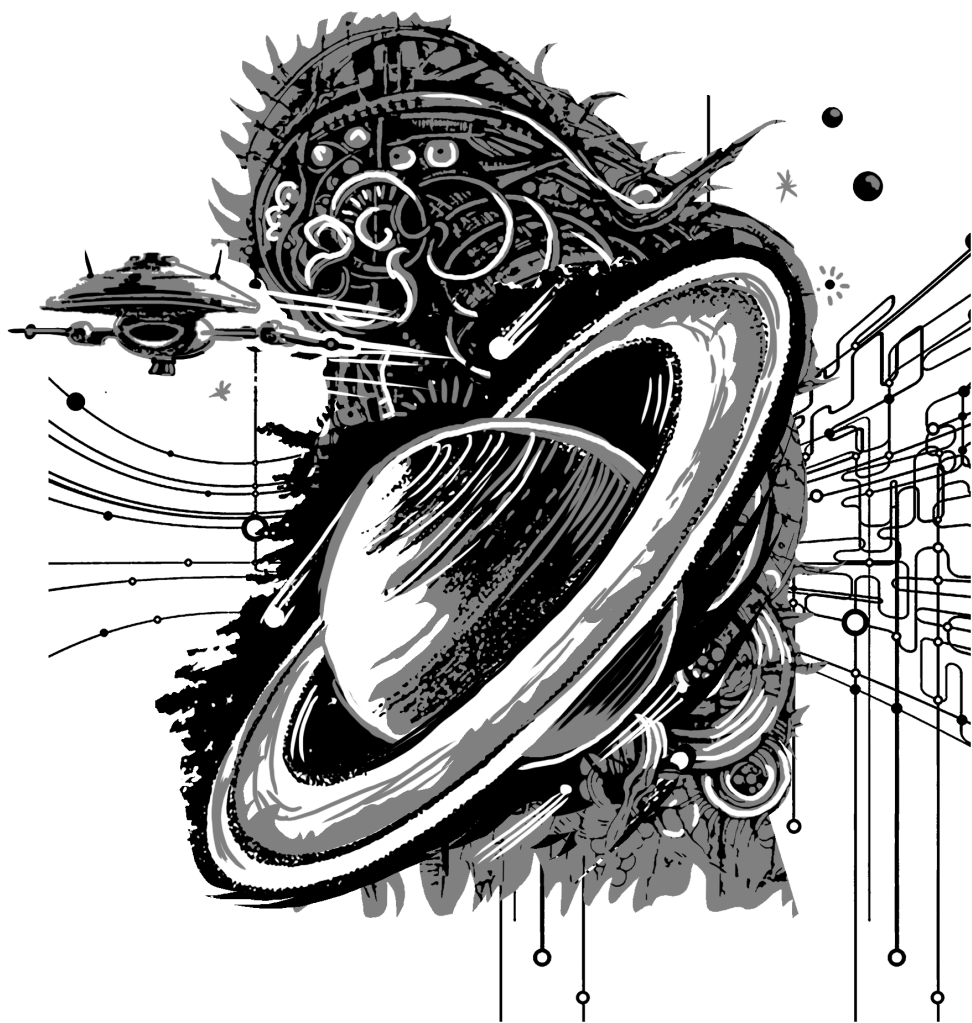
Стосовно вищезгаданих дружніх редакторів, то я покладався на не позбавлену хисту акушерську роботу Гарднера Дозуа, який свого часу редагував часопис «Asimov's Science Fiction», і Шилу Вільямс, завдяки покірній і старанній роботі котрої все працювало як годинниковий механізм. Звичайно, не обійшлося без участі мого агента Кейтлін Бласделл, і ще мені кортить подякувати своїм редакторам у видавництвах «Асе» — Гіньєр Б'юканан — та «Orbit» — Тіму Голмену — за поради і коментарі, які стали в пригоді.

Зрештою, я хотів би подякувати всім, хто надсилав мені емейли із запитанням, коли ж нарешті вийде книжка, і хто голосував за оповідання, номіновані на різні премії. Ви не давали мені розслабитися, навіть коли на весь проект було страшно дивитися.

Історія публікації³

Частини цієї книги вперше побачили світ на сторінках журналу «Asimov's Science Fiction» у такому порядку: «Лангусти⁴» (червень 2001), «Трубадур» (жовтень/листопад 2001), «Турист⁵» (лютий 2002), «Гало⁶» (червень 2002), «Маршрутизатор⁷» (вересень 2002), «Прихід ночі⁸» (квітень 2003), «Куратор⁹» (грудень 2003), «Виборець¹⁰» (жовтень/листопад 2004), «Нащадок» (грудень 2004).

ЧАСТИНА 1.
ПОВІЛЬНИЙ
СТАРТ

Питання, чи здатен комп'ютер думати,
не складніше за питання,
чи може підводний човен плавати¹¹.

Едсгер Дейкстра

РОЗДІЛ 1. ЛАНГУСТИ

Манфред знов у дорозі, на якій збагачує незнайомців.

Спекотного літнього вівторка він стоїть на площі перед Центральним вокзалом, його погляд підсилено електронікою¹², на водяній гладіні каналу виграє сонячне проміння, повз проносяться моторолери і велосипедисти-камікадзе, а зусібіч долинає гомін туристів. Майдан відгонить водою, брудом, розжареним металом та смердючими вихлипами холодних каталітичних нейтралізаторів; десь на тлі цього деренчать дзвінки трамваїв, а вгорі лопотять крила птахів. Чоловік задирає голову, фотографує голуба, обтинає картинку й викладає її у своєму блогу — сигнал, що він на місці. Йому зрозуміло: пропускна здатність частот тут іще дай Боже; і це не просто пропускна здатність — справа в усій тутешній атмосфері. В Амстердамі Манфред уже відчуває себе потрібним, байдуже, що тільки-но прибув зі «Схіпголу»¹³: він уже заразився динамічним оптимізмом іншого часового поясу іншого міста. Якщо такий настрої протримається, то хтось із місцевих невдовзі може справді розбагатіти.

Цікаво, кому це судилося.

* * *

Манфред зайняв ослінчик на автостоянці біля «Брауверейт Ей»¹⁴, спостерігаючи, як повз нього проїжджають автобуси-гармошки, і посьорбуючи свої триста мілілітрів різкого до оскоми *лезу**. В куточку дисплея окулярів мерехтять інформаційні канали, викидаючи перед його очі стислі пакети вибраних прес-релізів. Вони змагаються за Манфредову увагу, перекрикуючи одне одного і грубо штовхаючись на тлі навколишнього пейзажу. Кількоро панків — можливо, тутешніх, але, найімовірніше, заїжджих, приваблених до Амстердама магнітним полем терпимості, яку голландці, немов пульсар,

* Пояснення рідковживаних слів і маловідомих термінів можна знайти в Глосарії наприкінці книги.

поширюють на всю Європу — регочуть і теревенять, зібравшись довкола стареньких мопедів у дальній частині паркінгу. По каналу неквапно пливе туристичний човен, а довгі прохолодні тіні кидають на дорогу крила велетенського вітряка. У цій країні млин — механізм для використання енергії вітру на землі: качає воду і жене її на сухий ґрунт, здійснюючи обмін енергії у стилі шістнадцятого століття. Манфред же очікує запрошення на вечірку, де має познайомитись із людиною, щоби поговорити про обмін енергії на простір у стилі двадцять першого століття, і заразом для того, щоб забути про особисті проблеми.

Він не зважає на месенджер, насолоджуючись часом, коли вхідних частот не так багато і він може ловити звуки навколишнього світу, смакувати пиво та спостерігати за голубами, аж раптом до нього підходить жінка і називає його на ім'я:

— Манфред Мекс¹⁵?

Він підводить погляд. Кур'єр — ефектна велосипедистка за Джоном Форестером¹⁶, гладенькі м'язи під обвітреною шкірою вдягнені не просто у костюм, а в гімн-пеан полімерних технологій: еластан кольору електрик, карбонат осиної жовтої барви із цятками світлодіодних катафотів і щільно складеними пневмоподушками. Вона простягає йому коробочку. На мить Манфред завмирає, вражений схожістю посланниці із Памелою, його колишньою нареченою.

— Так, я Мекс, — промовляє він і проводить тильною стороною зап'ястка по пристрою для зчитування штрих-кодів. — Від кого це?

— Служба доставки «Федерал експрес», — голос не схожий на Памеліну. Вона кидає посилку йому в руки і перескакує через низький пристінок одразу на свій велосипед. Її телефон уже цвірінькає, і вона зникає в хмарі білого шуму.

Манфред крутить бандерольку в руках: це одноразовий телефон з універмагу, що продається за готівку — дешевий, ефективний і непомітний для стеження. По ньому хоч селекторні наради проводи, і це робить його інструментом різноманітних секретних агентів і шахраїв.

Коробочка починає дзвонити. Манфред зриває кришку і, дещо роздратований, витягає телефон.

— Алло, хто це?

У голосі на тому кінці страшенний російський акцент, майже пародійний як на десятиріччя дешевих онлайн-перекладачів¹⁷.

— *Манфред. Приємна пазнакоміцца, хачу персаналізовать інтерфейси, падружицца, нет? Можу багато предлажитьь.*

— Хто це? — підозріло повторює Манфред.

— *Арганізація, відома раньше як КГБ крапка RU.*

— По-моєму, у вас зламався перекладач, — він обережно притискає телефон до вуха, ніби той зроблений із легкого пористого аерогелю, розрідженого не менше від мізків співрозмовника по той бік лінії.

— Нет, *не, прабачте. Перепрошую, але ми не викаристовуємо камерційне праграмне забезпечення для перекладу. Перекладачі ідеологічно підозрілі, у ніх капіталістична семіотіка, і ще їх прикладний інтерфейс¹⁸ вимагає аплати. Треба більш правильніше гаварить, так?*

Манфред осушує свій келих, ставить його, підводиться і починає прогулюватися вздовж шосе, приліпивши телефон до голови. Він намотує ларингофон на дешевий чорний пластик мобільника і скеровує вхідний сигнал у простий процес прослуховування:

— Ви освоїли мову самотужки, щоби тільки поговорити зі мною?

— *Да, це легко, запускаєте нейромережу на мільярд вузлів і завантажуйте «Телепузіків» із «Вулицею Сезам» на максімальной швидкості. Ви бачте за ентропійні накладкі паганої вимови: баюся цифрових відбитків, стеганаграфічна замаскованих у маїх-наших навчальних праграмах.*

— Я щось не зрозумів. Давайте ще раз. Виходить, ви — штучний інтелект, який працює на «КГБ крапка RU» і боїться позову про порушення авторських прав через використану вами ж перекладацьку семіотику? — Манфред зупиняється на півкроку, ледве не потрапивши під колеса GPS-ролера. Лічильник сюрю зашкалює навіть за його особистими мірками, а це трапляється не так часто. Усе життя Манфред балансує на бісовій межі нормального, повсякчас живучи на п'ятнадцять хвилин швидше від будь-якої людини¹⁹, але зазвичай усе лишається під контролем. Цього ж разу по його шкірі пробігся холодок — невже він щойно пропустив поворот до реальності?

— *Серйозна настраждав від заражених вірусам ліцензійних угод кінцевого каристувача. Не хочу експериментувати с патентними холдінгами, падкантрольними чєчєнскім інфатераристам. Вам же, людям, не треба баятися, што кампанії з вирабництва круп захочать вилучити вашу тонку кішкю, якщо ви нею перетравите неліцензійний харч, верно? Манфред, мусите дапомагти мені-нам. Хочу тікати.*

Манфред завмирає посеред вулиці:

— Послухай, друже, ти звернувся не за адресою. Я не працюю на уряд. Я маю справу із суто приватним бізнесом. — Тут раптом гуляща реклама проривається крізь модуль блокування спаму і вмить засмічує вікно навігації, що тепер поблимує кітчем осяйних п'ятдесятих років. Кілька секунд, і програма-фаг убиває порушника та запускає новий фільтр. Манфред спирається об вітрину, масажуючи чоло і роздивляючись виставку антикваріату — мідних дверних кнокерів. — Ви зверталися у наш МЗС — Держдеп?

— *Нашто їх турбувать? Держдеп — ворог Нью-СРСР. Держдеп нам не допоможе.*

Це вже ні в які ворота не лізе. Манфред завжди кепсько розумівся на новій старій / старій новій метаполітиці в Європі: йому вистачає головного болю і від беззаперечно старої та крихкої бюрократії, що дісталася у спадок Америці.

— Ну, якби ви не водили їх за ніс на самому початку століття... — Манфред постукує лівим закаблуком по тротуару, намагаючись викрутитися із цієї розмови. З вершечка вуличного ліхтаря на нього позирає камера; він помахав їй рукою, гадаючи поміж іншим, кому вона належить — КДБ чи автоінспекції. Йому все ще потрібно дізнатися про місце зустрічі, яка має відбутися у найближчі півгодини, а ця довбана «ЕЛІЗА»²⁰, цей мобілізований ветеран Холодної війни, і досі забирає його час. — Слухайте, я не воджуся із урядами. Я *терпіти не можу* військово-промисловий комплекс. Я *терпіти не можу* традиційну політику. З цими людоджерами виграєш в одному, а програєш в іншому. — Йому на ум спадає нова думка: — Якщо вам потрібне лише виживання, можна скерувати ваш вектор стану в одну з однорангових мереж. Тоді нікому не вдасться вас знищити...

— Нет! — штучний розум звучить настільки схвильовано, наскільки це дозволяє IP-телефонія. — *Я не є відкрите джерело! Не хочу втратити афтаномію!*

— Тоді нема про що й балакати. — Манфред натискає кнопку відбою і жбурляє телефон у канал. Коли той вдаряється об воду, лунає ляск, і літєві батареї миттєво згорають.

— *Драні* пережитки програної Холодної війни, — лається він пошепки і дуже гнівно, частково через те, що втратив самовладання, частково через нав'язливість телефонного аноніма. — *Драні* привиди капіталізму.

От уже п'ятнадцять років, як Росія знову під нігтем партократів, її короткий флірт з анархо-капіталізмом врешті поступився брежнєвському дирижизму і путінському пуританству. Не диво, що мур дає тріщини, але, схоже, сучасні клопоти США їх так нічому і не навчили. Неокомуняки й досі мислять категоріями доларів та параної. Манфред настільки злий, що йому кортить зробити кого-небудь багатим, аби просто тицьнути під носа дулю вірогідному перекинчику. *Зрозумій! Даючи, ви рухаєтесь вперед! У ногу з програмою! Виживають тільки щедри!* Але КДБ цієї ідеї не збагнути. Він уже колись мав справу зі слабеньким старожитнім штучним інтелектом комуняк, створеним на ґрунті марксистської діалектики й австрійської економічної школи²¹: їх так причарувала короткочасна перемога глобального капіталізму, що вони не спромоглися осягнути нову парадигму і зазирнути в далеке майбутнє.

Манфред іде далі, засунувши руки в кишені і мізкуючи над тим, щоб його запатентувати наступним.

* * *

У Манфреда великі апартаменти в готелі «Ян Лейкен»²², за який сплатила вдячна багатонаціональна група захисту прав споживачів, і безлімітний проїзний квиток, подарований шотландським самбапанковим гуртом у подяку за надані послуги. Він користується правами співробітника шістьох основних авіакомпаній, дарма що в жодній ніколи не працював. У його спортивну куртку вшито шістдесят чотири компактні суперкластери (по чотири на кишеню) — ласка невидимого коледжу, претендента на звання наступного «Медіа лабу»²³. Його одяг приходить пошитим індивідуально під нього від електронного кравця із Філіппін, котрого він ніколи не бачив. Заради громадського блага юридичні фірми дають раду його заявам на одержання патентів (а патентує ж він ой як багато чого), хоча всі права завше переписує на Фундацію вільного інтелекту як внесок у їхній проект інфраструктури, вільної від примусу.

Серед копірайт-г'іків Манфред — справжня легенда. Це він запатентував ділову практику переміщення електронного бізнесу куди-небудь, де не діють жорсткі закони про охорону інтелектуальної власності, щоб оминати перешкоди ліцензування. Це він запатентував використання генетичного алгоритму для патентування всього, що цей же алгоритм здатен піддати змінам, починаючи з первинного окреслення проблеми, чим створив не просто найкращу мишоловку, а цілий набір щонайкращих мишоловок. Заледве третина його винаходів узаконена, третина нелегальна, решта залишається легальною, доки не прокинеться правничий динозавр, не відчує, як пахне кава²⁴, і не запанікує. Юристи у справах патентування із Рино присягаються, що Манфред Мекс — це псевдонім, спільний «нік» кагалу шалених анонімусів, озброєних генетичним алгоритмом з потенціалом Годзілли²⁵: такий собі Сердар Аргіч²⁶ інтелектуальної власності або, можливо, черговий математичний борг групи Бурбакі²⁷. Адвокати у Сан-Дієго і Редмонді готові заприсягтися, що Мекс — це економічний саботажник, який заповзвся нищити підвалини капіталізму, а деякі комуністи в Празі вважають Манфреда байстрючим виродком Білла Гейтса, його Папою Римським і намісником на цій землі.

Манфред на піку своєї професії, з нього так і пнуться шалені, але здійсненні ідеї, які він дарує людям, котрі можуть заробити на цьому. Робить він це безвідплатно, себто задурно. Натомість — користується віртуальною незалежністю від тиранії грошових знаків; зрештою, гроші — це симптом бідності, а Манфред ніколи ні за що не платить.

А проте у цьому є і свої вади. Бути проноїком і меметичним брокером водночас означає постійно жити в шоку від майбутнього. Манфреду, щоби тільки залишатися

в курсі всіх подій, необхідно щодня засвоювати більше мегабайта тексту і кілька «гігів» аудіовізуальної інформації. За ним постійно стежить Податкова інспекція США, оскільки не йме віри, що з таким стилем життя можна обійтися без здирництва. Крім того, існують ще речі, яких не придбати за гроші, як-от повага батьків. Зі своїми він не розмовляв от уже три роки: тато вважає його хіпозним хапугою, а мати й досі не може пробачити за те, що він покинув учитися в дешевому універсі, який «косив» під Гарвард. (Батьки ніяк не могли спекатися нудного міщанського світогляду родом із минулого століття, коли вважалося, ніби діти обов'язково мають здобути вищу освіту.) Його наречена і вряди-годи повелителька (в ліжку) Памела покинула Манфреда шість місяців тому з бозна-якої причини. (За іронією долі, вона працює вербувальницею в податковій інспекції і за державний кошт літає по всій планеті, намагаючись переконати вільних підприємців, котрі вирвались у білий світ, платити Мінфіну США податки.) Ну, і на додачу до всього, «Південна баптистська конвенція» на всіх своїх сайтах оголосила його виплодом Сатани. Це було би досить кумедно (адже новонавернений атеїст Манфред не вірить у Сатану), якби не мертві кошенята, що їх постійно хтось надсилає на його адресу.

* * *

Манфред заскочив до себе в номер, розпакував Айнеко²⁸, поставив його на зарядку і замкнув більшість зі своїх приватних ключів у сейфі. Тепер він прямує на вечірку, що саме відбувається у «Де Вільдеманні»²⁹; це за двадцять хвилин ходьби, якій може перешкодити лише трамвай, ладний непомітно підібратися до Манфреда під прикриттям мапи, розгорнутої на дисплеї розумних окулярів.

По дорозі він читає останні новини. Європа вперше за весь час свого існування досягнула мирного політичного союзу: і тепер цей безпрецедентний стан потрібен для гармонізації кривої збуту бананів. На Середньому Сході все так само погано, як і завжди, от тільки війна з фундаменталізмом Манфреда не цікавить. У Сан-Дієго нейрон за нейроном, починаючи зі стоматогастричного ганглія³⁰, вчені вивантажують лангустів у кіберпростір. У Белізі палять генетично модифіковане какао, а в Грузії — книжки. НАСА і досі не може відправити людину на Місяць. Росія переобрала в Думі комуністичний уряд з іще значнішою перевагою; у Китаї тим часом поширюються гарячкові чутки про невідворотну реабілітацію, друге пришествя Мао, котрий порятує людей від наслідків катастрофи у «Трьох Ущелинах»³¹. Мін'юст США, передають ділові новини, не тямиться з люті через — яка іронія! — закони про новонароджених. Розпродувані філії «Майкрософту» автоматизують свої юридичні процеси і плодять дочірні підприємства, які своєю чергою вільно торгують акціями і швидко змінюють назви, немов

у химерній пародії на обмін плазмідами в бактерій. І поки податкова спроможеться нарахувати податок на надприбутки, об'єкти цього оподаткування зникають, дарма що ті ж самі люди і далі працюють з тим самим програмним забезпеченням у тих самих офісах, розкиданих по Мумбаю.

Ласкаво просимо у двадцять перше століття!

Вечірка «в реалі»³², на яку прямує Манфред, ніколи не відбувається в одному й тому самому місці і на диво манить до себе деяких вигнанців із Америки, котрі переповнюють міста Європи цього десятиріччя: не якісь там «растамани-трастамани»³³ з купою грошей при душі, а чесні перед Богом політичні дисиденти, «косарі» від призову до війська та жертви термінальної стадії аутсорсингу. Це місце, де люди заводять химерні зв'язки, де нові контакти аж іскрять і народжують майбутнє; місце, схоже на вуличні швейцарські кафе, в яких збиралися іммігранти з Росії напередодні Імперіалістичної війни. Зараз зустріч відбувається в закутку «Де Вільдеманна», *копченої кав'ярні*³⁴, з трьохсотрічною історією, переліком гатунків пива на шістнадцять сторінок і обшитими деревом стінами кольору старого пива. Задушливе повітря всередині просякло запахами тютюну, пивних дріжджів і мелатонінового спрею: одна половина офіціантів бігає довкола клієнтури, яка намагається боротися з наслідками дальніх перельотів з одного часового поясу в інший, решта, займаючись тим самим, встигає перемовлятися поміж собою жахливою балачкою євробогемі³⁵. «Ман»³⁶, ти бачив? Він же схожий на демократа!» — вигукує якийсь занудний тусняра, котрий в даний момент підпирає шинквас. Манфред сідає поруч і перехоплює погляд бармена.

— Кухоль *берлінервайсу*, будь ласка, — каже він.

— І ти будеш його пити? — питає постійний клієнт, любовно пригортаючи свою колу. — Не роби цього, *мане!* Там же повно алкоголю!

— Тра' тримать у собі рівень дріжджів, — вишкірив зуби Манфред. — У цьому пійлі повно прекурсорів нейротрансмітерів, феніланін і глютамат.

— Тю, а я гадав, ти замовляєш пиво...

Манфред весь у собі. Він поклав руку на гладеньку мідну руру, по якій до бару подають найпопулярніші напої зі сховища закладу. Один із «просунутих» євроіммігрантів установив на ній «жучка», тож тепер візитівки всіх учасників локальної мережі, хто відвідав бар за останні три години, вишикуються перед ним. Довкола точиться ширококутний чат в ультрадіапазоні — як по WiMAX'у, так і через Bluetooth, — тож Манфред хутко прокручує список ключів у кеші, шукаючи одне-єдине ім'я.

— Ваш напій, — бармен простягає неймовірного вигляду келих з блакитною рідиною та пінною шапкою, звідки під шаленим кутом стирчить соломинка — такі зазвичай можна придбати в секс-шопі³⁷. Манфред бере його і рушає в далекий кінець залу, де піднімається на півторачний поверх

до хлопця з масним волоссям, заплетеним у дреди. Він сидить разом із паризьким білим комірцем. Тусяра за шинквасом уперше помічає його і широко розплющує очі: різко кинувшись до дверей, він заледве не розхлюпав свою колу.

«Хай йому чорт, — думає Мекс, — треба було би підкупити ще серверного часу». Йому знайомі ці симптоми: в онлайні він практично «підвисає».

— У вас зайнято?

— Та прошу, — відповідає хлопець із дредами.

Манфред розкладає стілець і раптом усвідомлює, що інша особа за столом — бездоганно виряджений і підстрижений «йоржиком» білий комірць у двобортному костюмі та м'яких відтінків краватці — насправді дівчина. Вона киває та всміхається з його очевидної пригальмованої реакції. Містер Дреди киває:

— То ти — Мекс? Мені саме спало на думку, що тобі вже час було об'явитися.

— Звісно, — тисне йому руку Манфред, тим часом як його КПК обачно перевіряє цифрові відбитки і переконається в тому, що рука і справді належить Бобу Френкліну, стартаперу з «Дослідного Трикутника»³⁸, котрий з'їв собаку на венчурних інвестиціях, а нещодавно переключився на мікромініатюризацію і космічні технології. Свій перший мільйон Френклін заробив два десятки років тому, а тепер числиться поміж фахівців із екзотропійних капіталовкладень. Останні п'ять років він працював винятково за межами Америки, оскільки податківці, намагаючись заштопати наскрізну рану у федеральному бюджеті з його вічним дефіцитом, стали вдаватися до середньовічних методів. З Манфредом вони знайомі от уже майже десять років завдяки закритій емейловій розсилці, проте побачили вони одне одного вперше. Білий комірць мовчки простягає через стіл свою візитівку: на Мекса наставив вила маленький червоний бісик, з-під ніг якого виривається реактивне полум'я. Манфред приймає картку і здивовано піднімає брови:

— Аннетта Дімаркос? Радий зустрітись. По-моєму, ви перший маркетинголог «Аріанспейсу» серед моїх знайомих.

Вона тепло посміхається.

— Нічого страшного. Раніше мені теж не щастило знайомитися зі славнозвісними венчурними альтруїстами.

У неї паризький акцент, який нагадує, що вона вже йде йому на поступки, хоча б тому, що вступила в розмову. Камери в її сережках пильно стежать за ним, записуючи все в корпоративну пам'ять. Вона — справжня нова європейка, не схожа на більшість американських євроіммігрантів, які обліпили бар.

— Гаразд, — він сторожко киває, ще не знаючи, як із нею поводитися. — Бобе, я так зрозумів, що ти надумав працювати разом із нами?

— Еге ж, *мане*. — Коли Френклін киває, шелестить бісер. — Відтоді, як мідним тазом накрилась ідея «Теледесіку»³⁹, я ждав. Масш путню пропозицію? Ми в грі.

— Гм. — Край сателітам «Теледесіку» поклали дешеві аеростати і трохи дорожчі висотні безпілотники на сонячних батареях та з лазерними ретрансляторами широкого спектра. Із них почався серйозний занепад у супутниковому бізнесі. — Депресія має колись скінчитися, але... — кивнувши Аннетті, — з усією повагою, мені здається переміни не торкнуться жодних сучасних космічних компаній.

— «Аріанспейс» дивиться в майбутнє, — здвинула вона плечима. — Ми приймаємо реальність такою, як вона є. Самими космічними запусками картель не прогудується. Але на орбіті можна заробляти, не тільки підвищуючи пропускну здатність передавачів. Потрібно вивчати нові можливості. Особисто я допомогла диверсифікувати виробництво, і тепер ми займаємося проектуванням реакторів для підводних човнів, мікрогравітаційними нанотехнологіями, готельним менеджментом. — Коли вона просуває лінію компанії, її обличчя стає схожим на гладеньку машкару, та Манфред відчув сардонічні веселощі, щойно Аннетта додала: — Ми гнучкіші від американської космічної індустрії...

— Можливо, — знизує плечима Манфред. Він неквапом сьорбає свій *берлінервайс*, поки вона пускається довгих пишномовних пояснень, на яку розмаїту Інтернет-компанію перетворився «Аріанспейс» зі своїм прицілом на низькоорбітальну готельну мережу, повний діапазон мерчандайзу та антураж кінофільмів про Бонда. Очевидно, що просторікувати сюди вона прийшла не про власні ініціативи. На її обличчі (набагато експресивнішому від голосу) намальована нудьга та інколи зневіра — частоти, невидимі для корпоративних сережок. Манфред підігрує їй і киває вряди-годи, намагаючись вдавати, ніби слухає її цілком серйозно. Фіглярська диверсія з боку дівчини справляє на нього набагато ефективніший вплив, аніж маркетингові показники. Френклін зайнявся своїм пивом по повній програмі, щоби тільки не розреготатися з жестів, якими Аннетта виказує своє ставлення до тиску роботодавця і його підприємницької діяльності. Насправді ж, її балачки значать лише одне: «Аріанспейс» через усі ці готелі та орбітальні польоти вихідного дня і досі прибутковий. На відміну від «Локгід-Мартін-Боїнгу», що вмить вилетить у трубу за одинадцятим розділом⁴⁰ Кодексу США про банкрутство, тільки-но скінчаться подачки Пентагону.

За стіл просковзує нова людина — курдупель у нестерпній, кричущій гавайській сорочці із авторучками, звідки в нагрудну кишеню попротікала

паста, та найгіршим випадком «озонового» опіку, який Манфреду траплялося бачити за все своє життя.

— Привіт, Бобе! — говорить щойно прибулий. — Як ся маєш?

— Кльово, — Френклін киває на Манфреда: — Манфреде, познайомся з Айваном Мак-Дональдом. Айване — Манфред. Посидиш із нами?

Він перехилиється вперед:

— Айван — публічний митець. В основному, він по голову зайнятий екстремальним бетоном⁴¹.

— Прогумованим бетоном, — трюхи заголосно виправляє його Айван. — *Рожевим* прогумованим бетоном.

— О! — Якимось чином йому вдалося ініціювати зміну пріоритетів: Аннетта з «Аріанспейсу», виконавши свій обов'язок, скинула покров маркетингового зомбі і, здригнувшись, облишила призначену їй корпоративну роль:

— То це ви обліпили гумою Райхстаг? Вгадала? Надкритична дводіоксидовуглецева основа і розчинені поліметоксисилани? — Вона сплеснула у долоні, а в очах запалився вогник ентузіазму: — Прекрасно!

— Що він уклав гумою? — шепоче Манфред на вухо Бобу.

— Ти мене питаєш? — здвигує той плечима. — Я ж простий інженер.

— Він працює як із вапняком та піщаником, так і з бетоном. Він — геній! — Аннетта посміхається Манфреду. — Вкрити гумою символ... символ автократії, хіба ж це не прекрасно?

— А мені здавалося, це я секунд на тридцять випереджаю події, — скорботно заявляє Манфред. І додає до Боба: — Почастуєш?

— Я вкрию гумою «Три Ущелини»! — гучно виголошує Айван. — Щойно упаде рівень води після повені.

У цей момент перенасичений трафік, ніби вагітна слониха, опускається на голову Манфреда і вибухає хмарою мерехтливих пікселів уздовж периметра всього його сенсоріуму. По цілому світу щось із п'ять мільйонів веб-серферів — цифрова флеш-юрба⁴², під'юджена листом із іншого боку бару, — ломляться на його домашній сайт. Манфред скривився:

— Я і справді прийшов сюди поговорити про економічне освоєння космосу, але мене щойно «підвісили». Не проти, якщо я просто посиджу і поп'ю пиво, поки це минеться?

— Не питання, *мане*, — Боб махає бармену: — Повторіть нам, будь ласка!

За сусіднім столом сидить патлата, розмальована косметикою особа в сукні (із цими достобіса переплутаними європейцями Манфреду навіть не хочеться думати про її статеву приналежність) і віддається спогадам про блукання Інтернет-кишлами Тегерана в пошуках віртуального сексу. Двійко схожих на студентів кентів затято сперечаються німецькою: рухомий рядок онлайн-перекладу в окулярах підказує, що дискусія точиться

навколо того, чи можна вважати тест Тьюрінга дискримінацією стандартів європейського законодавства про права людини. Коли приносять пиво, Боб передає Манфреду геть не те, що той замовляв:

— На, спробуй-но цього. Тобі сподобається.

— Гаразд. — Пиво схоже на якийсь різновид копченого *допельбоку*, сповненого заманливих супероксидів. Манфред тільки вдихнув його аромат, а в носі вже ніби б'ють на сполох: «Гвалт, рятуйте! Рак! Рак!⁴³» — Я вже казав, що мене ледь не «висадили» по дорозі сюди?

— «Висадили»? Ото маєш цяцю. Я було гадав, що тут уже й поліції нема. Намагалися щось впарити?

— Ні, це був незвичний випадок. Ти не знаєш нікого, хто б розумівся на мережевих шпигунських ботах екс-Варшавського блоку? Нова модель, дуже обачний користувач, трохи параноїдальний, але при тямі. Тобто я хотів сказати, він стверджує, ніби є штучним інтелектом загального призначення.

— О, ні, друже! Управлінню нацбезпеки це не сподобається.

— Цього я й боявся. У будь-якому разі, сердега напевне лишиться без роботи.

— Ну, а що ти скажеш про космобізнес?

— Ах, так. Космобізнес... Руки опускаються, еге ж? Такого не було з часу, як у трубу вдруге вилетів «Ротарі ракет»⁴⁴. Ще й НАСА на додачу, про цих теж не можна забувати.

— За НАСА! — із якихось власних міркувань шкіриться Аннетта і підіймає кухоль. «Намаханий» на екстремальному бетоні Айван кладе їй руку на плече, і вона схиляється до нього; він теж піднімає свій кухоль:

— Загумуємо ще більше стартових майданчиків!

— За НАСА, — відгукується луною Боб. Вони випивають. — Агов, Манфреде, ти не п'єш за НАСА?

— У НАСА самі ідіоти. Вони хочуть відправити на Марс приматів у своїх бляшанках! — Манфред набрав повний рот пива і розсерджено grimнув кухлем об стіл: — Марс — всього лишень бездіяльна маса на дні гравітаційного колодязя; там навіть немає біосфери. А працювати слід над проблемами комп'ютерного вивантаження особистості і конформаційного монтажу наномашин. Тоді можна буде перетворити всю наявну в нас бездіяльну, мертву масу на компутроній і скористатися ним для цифрової обробки мислення. Мається на увазі не завтрашній день, але це єдино можливий шлях у майбутнє. Зараз нам жодної користі з Сонячної системи — вона вся бездіяльна! Тільки виміряйте, скільки мільйонів команд за секунду — MIPS'ів — припадає на грам її маси. Нема мислення — нема користі. Починати слід із тіл з малою масою, треба трансформувати їх заради наших цілей. Утилізуйте Місяць, утилізуйте Марс! Запустіть купу вільнолітаючих нанопроцесорних

вузлів з лазерним зв'язком і розташуйте їх у декілька шарів. Кожен шар таких апаратів передавав би спрацьоване тепло наступному. Мозок-мотрійка, сфери Дайсона⁴⁵ у стилі російської ляльки завбільшки як Сонячна система. Нехай бездіяльна маса танцює бугі під Тьюрінга!

Аннетта дивиться на нього зацікавлено, Боб — підозріло:

— Як на мене, то терміни завеликі. По-твоєму, наскільки?

— Дуже великі строки. Щонайменше, двадцять-тридцять років. На подачу, Бобе, можеш забути про участь урядів на цьому ринку. Якщо це не оподатковується, то їм нецікаво. Але ж бач, ринок самовідтворюваної робототехніки росте, а це означає дешевий старт; ринок подвоюватиметься щоп'ятнадцять місяців, наскільки можна прогнозувати майбутнє. Все почнеться років за два. Для здійснення проекту сфер Дайсона потрібна твоя база і мій принцип. Працює це ось так...

* * *

В Амстердамі ніч, у Кремнієвій долині — ранок. За сьогодні у світі народилося п'ятдесят тисяч немовлят. Тим часом автоматизовані заводи в Індонезії та Мексиці виробили чергову чверть мільйона материнських плат із процесорами, потужністю понад десять квадрильйонів операцій за секунду⁴⁶, що на цілий порядок нижче нижньої межі обчислювальних можливостей людського мозку. Ще чотирнадцять місяців — і більша частина сукупної потуги свідомого обчислення роду людського відбуватиметься в кремнії. І першою плоттю, з якою познайомляться нові штучні інтелекти, стануть вивантажені у віртуальний світ лангусти.

Манфред, чвалаючи, повертається до готелю, утомлений фізично і виснажений десинхронизмом⁴⁷; його окуляри й досі «підвисають» через оскаженілих гіків, котрі ніяк не дадуть спокою виголошеному ним заклику утилізувати природний супутник Землі. Його боковий зір так і повниться їхніми ледве видимими і непевними пропозиціями. Ликом місяця саме проминає фрактальний хмаропривид останніх велетенських аеробусів, що гуркотять у нічному небі над головою Манфреда. По шкірі пробігають сироти, а в одязі, з якого він не вилазить уже третій день, аж похитується леп.

У номері нявчить Айнеко і треться об ноги головою, вимагаючи до себе уваги. Це остання модель «Соні», придатна для ґрунтового апгрейду: у вільні хвилини Манфред, користуючись ПЗ із відкритих джерел, намагається розширити пакет її нейромереж. Він нагинається і гладить кицьку, потім скидає одяг і вирушає до сусідньої кімнати — ванної. Залишившись у самих окулярах, він ступає в душову і набирає код гарячої паруючої мжички. Душ намагається зав'язати дружню бесіду про футбол, але Манфред

не здатен зосередитися навіть на невігядливій асоціативній мережі кабінки для персоналізації. Сьогодні щось пішло не так, і це мучить його, хоч він досі не може зрозуміти, *що саме*.

Утираючись рушником, Манфред позіхає. Виснаження остаточно взяло гору над ним, завдаючи удару оксамитовим молотом межі очі. Він навпомацки добирається до пляшечки на тумбочці, не запиваючи, ковтає дві таблетки мелатоніну, повну капсулу антиоксидантів і пігулку мультивітамінів. Потім лягає горілиць на ліжко, склавши ноги разом і трохи розкинувши руки. Світло в апартаментах пригасає у відповідь на деякі команди з-поміж тисяч петафлопсів розподіленої потужності процесора, який порядкує нейромережами, що тісно пов'язані з мозком Манфреда через окуляри.

Чоловік пірнає у глибокий океан несвідомого, де живуть лагідні голоси. Вві сні він говорить (про що і сам не знає) — для стороннього це незв'язне бурмотіння, зате для метакортексу, що ховається за його окулярами, — це цінне джерело інформації. Адже в його гомоні лунає невідкладний спів молодого постлюдського розуму, який головує в цьому картезіанському театрі⁴⁸.

* * *

Одразу після пробудження Манфред завжди найвразливіший.

Він із криком вдирається у ранок, коли штучне освітлення заливає кімнату. Якусь мить він навіть не певен, чи взагалі спав. Учора вночі Манфред забув укритися ковдрою, і тепер його ноги видаються йому шматками мерзлого картону. Тремтячи від незрозумілого напруження, він витягає з невеликої дорожньої сумки свіже спіднє, натягує заяложену джинсу і майку. Сьогодні треба буде залишити трохи часу і виловити собі якусь футболку на амстердамських базарчиках або знайти десь сякого-такого Ренфілда⁴⁹ і відправити його на закупа одягу. Крім того, не завадило би відшукати який-небудь спортивний зал і трохи розім'ятися, проте йому катастрофічно бракує часу: окуляри нагадують, що він відстав від життя на цілих шість годин, які тепер треба надолужити. У яснах болять зуби, а язик ніби скропили «Агентом Оранж»⁵⁰. У Манфреда те саме відчуття, нібито щось пішло геть не так; якби він тільки міг пригадати, *що саме*.

Поки він чистить зуби, то методом швидкого читання гортає томик нової поп-філософії, після чого переходить на сервер публічних анотацій; надто мало часу навіть для того, щоби кинути пару пишномовних тирад на свій сайт. У голові туманиться, думки — немов загусла кров на скальпелі. Йому потрібен стимул, захоплення, вогонь нового. Хай там як, а до сніданку все почекає. Манфред відчинив двері спальні і ледве не наступив на маленьку вогку картонну коробку, що примостилася прямо на килимі.